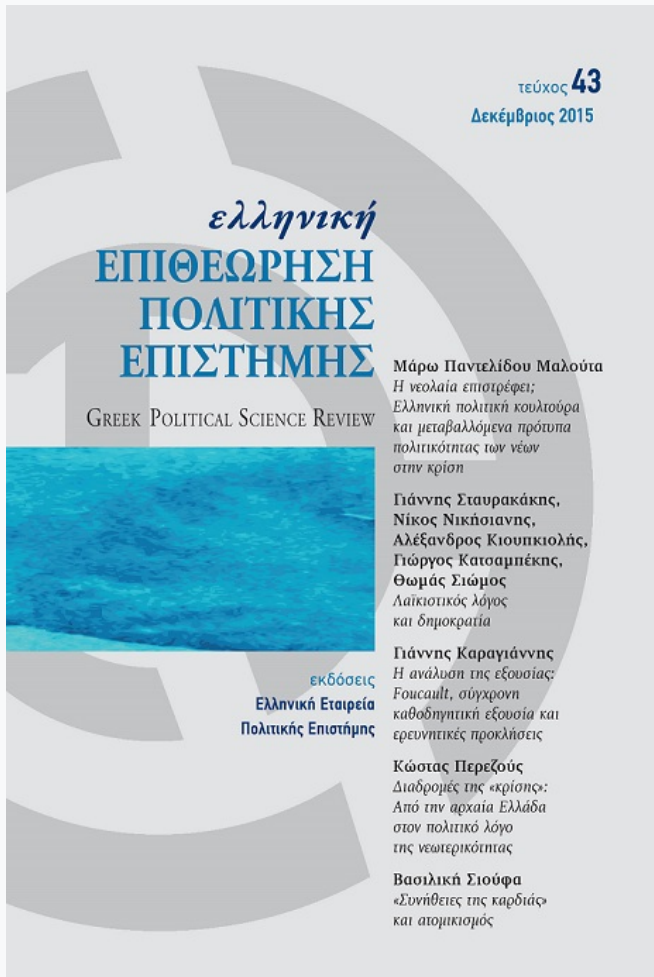

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 43 (2015)

Nigel Rodgers και Mel Thompson, Άχ, αυτοί οι φιλόσοφοι, μετάφρ. Δέσπω Παπαγρηγοράκη, Μεταίχμιο, Αθήνα 2014, 307 σελ.

Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος

doi: [10.12681/hpsa.14410](https://doi.org/10.12681/hpsa.14410)

Copyright © 2017, Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σωτηρόπουλος Δ. Α. (2017). Nigel Rodgers και Mel Thompson, Άχ, αυτοί οι φιλόσοφοι, μετάφρ. Δέσπω Παπαγρηγοράκη, Μεταίχμιο, Αθήνα 2014, 307 σελ. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 43, 157–159. <https://doi.org/10.12681/hpsa.14410>

NIGEL RODGERS και MEL THOMPSON, *Άχ, αυτοί οι φιλόσοφοι*, μετάφρ. Δέσπω Παπαγορηγοράκη, Μεταίχμιο, Αθήνα 2014, 307 σελ.

Το βιβλίο του ιστορικού Nigel Rodgers και του θεολόγου-φιλόσοφου Mel Thompson, το οποίο επανεκδόθηκε πρόσφατα στα ελληνικά, είναι μια αποκαθήλωση σπουδαίων φιλοσόφων, μια διερώτηση για το πώς, μεταφορικά μιλώντας, κάποιοι πνευματικοί γίγαντες υπήρξαν ηθικοί νάνοι. Οι δύο συγγραφείς αφιερώνουν κάθε ένα από τα οκτώ κεφάλαια του βιβλίου τους σε ένα φιλόσοφο, εναλλάσσοντας βιογραφικά σχόλια με περιληπτική παρουσίαση του έργου του καθενός από τους επιλεγμένους φιλοσόφους που επέδειξαν αμφισβητούμενη, αν όχι επιλήψιμη συμπεριφορά.

Φαίνεται λοιπόν ότι ο Ρουσσώ παράτησε τα παιδιά του σε ορφανοτροφείο, ο Σοπενχάουερ ήταν μισάνθρωπος και μισογύνης, ο Νίτσε υπονόμεισε και πρόδωσε φίλιες και σχέσεις, ο Ράσσελ έκανε διαδοχικές συζύγους και παιδιά να υποφέρουν ψυχικά, ο Βίτγκενσταϊν υπήρξε απαξιωτικός, αν όχι και βίαιος, απέναντι σε μαθητές και συναδέλφους του, ο Χάϊντεγκερ υποστήριξε ανοικτά το ναζιστικό καθεστώς, ο Σάρτρ είχε την υποκρισία στις ανθρώπινες σχέσεις ως δεύτερη φύση του και ο Φουκώ δεν γνώριζε όρια στην αυτοκαταστροφικότητά του και στη χρησιμοποίηση άλλων για την προσωπική του απόλαυση. Μήπως είναι ώρα να απορρίψουμε μαζικά όλους αυτούς τους φιλοσόφους ή έστω να τους διαβάσουμε με πολύ σκεπτικισμό;

Το βιβλίο, μεταφρασμένο σε στρωτά ελληνικά, είναι συναρπαστικό. Ο αναγνώστης περνάει από το ένα κεφάλαιο του βιβλίου στο άλλο διερωτώμενος αν και πόσο απαράδεκτα συμπεριφερόταν ο ένας μετά τον άλλο οι φιλόσοφοι στους οποίους είναι αφιερωμένα τα κεφάλαια του βιβλίου. Πάντως το ενδιαφέρον του βιβλίου δεν έγκειται στη σταχυολόγηση στιγμιότυπων που ντρόπιασαν τη ζωή του κάθε φιλόσοφου. Δεν μπορεί κανείς να μείνει στο κουτσομπολιό, αν και σε ορισμένα σημεία ο σχετικός πειρασμός τουλάχιστον για τους δύο συγγραφείς είναι εμφανής.

Παρεμπιπτόντως η απόδοση του αγγλικού τίτλου του βιβλίου στα ελληνικά επιτείνει την εσφαλμένη εντύπωση ότι οι συγγραφείς περιορίζονται σε κάποιον αθώο κοινωνικό σχολιασμό. Αντίθετα, σκιαγραφούν αιχμηρά πορτραίτα των οκτώ φιλοσόφων και γι' αυτό στο αγγλικό πρωτότυπο ο τίτλος του έργου είναι σαφώς αρ-

νητικός: το βιβλίο τιτλοφορείται «φιλόσοφοι που συμπεριφέρονταν άσχημα» και αφορά σε επιλεγμένους φιλοσόφους, όχι σε κάποιες απαράδεκτες ή έστω προβληματικές ενέργειες όλων των φιλοσόφων γενικά.

Για να κρίνει κανείς πρώτα τη συμπεριφορά, όχι το έργο, των ανωτέρω οκτώ φιλοσόφων και κατόπιν το κατά πόσο η προσωπική κρίση για τη συμπεριφορά τους αφήνει ανέγγιχτη ή αποκαθλώνει τη συμβολή τους στη φιλοσοφία, θα πρέπει να θέσει τα δικά του όρια. Καταρχάς, όπως σωστά επισημαίνουν οι συγγραφείς, μια ζωή αφιερωμένη στον ορθό λόγο δεν είναι απαραίτητα μια ορθολογική ζωή. Δεν κρίνουμε το έργο οποιουδήποτε φιλοσόφου στην κλίμακα «μεμπτός-άμεμπτος».

Κατόπιν, δεν πρότειναν όλοι οι φιλόσοφοι κανόνες του ηθικού βίου. Δεν μπορεί να αξιολογείται το ίδιο κάποιος που ασχολήθηκε με επιστημολογικά ή γλωσσολογικά προβλήματα, με κάποιον που δρασκελίσε το κατώφλι του πανεπιστημίου και θέλησε να υποδείξει σε όλους τους άλλους πώς να ζουν, ενώ ο ίδιος απείχε από τα πρότυπα που πρόσβευε. Είναι βέβαια προφανές ότι ανεξάρτητα από την ειδικότητά του ένας φιλόσοφος που είναι και δάσκαλος (και οι περισσότεροι από τους φιλοσόφους του βιβλίου υπήρξαν πανεπιστημιακοί) διαπαιδαγωγεί και με τη συμπεριφορά του. Ως θεσμός, το πανεπιστήμιο, είναι ασύμβατος με προσωπικές επιλογές υποστήριξης της ανελευθερίας, της φίμωσης απόψεων ή της βίας, τόσο μέσα στο πανεπιστήμιο όσο και έξω από αυτό. Ίσως για αυτό, από όσους φιλοσόφους παρουσιάζονται στο βιβλίο, ο Χάϊντεγκερ μάλλον είναι ο περισσότερο ευάλωτος σε κριτική.

Τελικά σε τι χρησιμεύει το να παραδεχτεί κανείς ότι διανοητές που έσπρωξαν, ο καθένας με τον τρόπο του, τη φιλοσοφική σκέψη πέρα από τα γνωστά μέχρι την εποχή τους όρια συχνά υπήρξαν ανόητοι, υποκριτές ή βίαιοι; Μια προφανής απάντηση είναι ότι οι φιλόσοφοι δεν ξέφυγαν από τη μοίρα του κάθε ανθρώπου. Ο καθένας μας, φιλόσοφος ή μη, ξέρει ότι αποτελεί δέσμη αντιφάσεων και ότι, ακόμα και αν εξωραϊζει τον εαυτό του, τουλάχιστον μια, αν όχι περισσότερες, φορές στη ζωή του υπήρξε ανόητος ή ανεπαρκής ή κάτι χειρότερο. Μερικοί φιλόσοφοι επεξεργάστηκαν αυτές τις αντιφάσεις προς όφελος κάποιου φιλοσοφικού προβλήματος, ενώ άλλοι ξεχώρισαν ταχυδακτυλουργικά αυτά που πρόσβευαν από αυτά που έπρατταν. Μια δεύτερη, πιο αισιόδοξη απάντηση δίνουν οι συγγραφείς στον επίλογο του βιβλίου: «Το να κατανοήσου-

με πως οι φιλόσοφοι δεν είναι αλάθητοι μπορεί να μας ενθαρρύνει -όσο κι αν ξέρουμε τις δικές μας ανοησίες και ανεπάρκειες- να τολμήσουμε να σκεφτούμε πέρα και πάνω από τους εαυτούς μας».

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Α. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΣΧΑΛΗΣ Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ, *Πολιτική Επιστήμη. Οι Περιπέτειες μιας Ιδέας*, εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2013, 139 σελ.

Μετά από μια μακρά σειρά έργων που εμπλούτισαν την ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία της πολιτικής επιστήμης και της ιστορίας των ιδεών, ο Πασχάλης Κιτρομηλίδης μας φιλοδώρησε πρόσφατα με το βιβλίο του *Πολιτική Επιστήμη – Οι περιπέτειες μιας ιδέας*. Πράγματι, το έργο αυτό θυμίζει περισσότερο ένα δώρο, το οποίο ο συγγραφέας προσφέρει σε όποιον έχει εμπλακεί με το αντικείμενο της πολιτικής επιστήμης και που κάποια στιγμή, είναι βέβαιο, αναρωτήθηκε για τα όρια του συγκεκριμένου επιστημονικού πεδίου καθώς και για τις εκλεκτικές συγγένειες που πιθανόν παρουσιάζει με άλλους συναφείς γνωστικούς κλάδους. Τούτο το βιβλίο αφορμάται από τη βιωματική σχέση του συγγραφέα με το αντικείμενο της επιστήμης που ερευνά και διδάσκει, καθώς και από τα πρωταρχικά ερωτήματα σχετικά με τη διαμόρφωση του επιστημονικού αυτού πεδίου που εξ αρχής και τον ίδιο βασάνισαν. Κατά συνέπεια, η προσέγγιση του θέματός του είναι περισσότερο η ιστορική και η περιγραφική και λιγότερο η αναλυτική, την οποία συναντάμε σε άλλα του έργα. Εν τέλει, το βιβλίο αυτό μπορεί να διαβαστεί και σαν ένας τετραδιάστατος χάρτης, του οποίου οι δύο διαστάσεις πλαισιώνουν το επιστημονικό πεδίο. Η τρίτη διάσταση σηματοδοτεί μερικές από τις κορυφαίες στιγμές της πολιτικής επιστήμης και η τέταρτη διατρέχει και αναδεικνύει την ιστορία της.

Το βιβλίο απαρτίζεται από τρία κεφάλαια, δύο κύρια και ένα επιμύθιο. Στο πρώτο κεφάλαιο, ο συγγραφέας κινείται σε δύο επίπεδα. Στο πρώτο επίπεδο, ανατρέχει στην ιστορική πορεία του όρου «πολιτική επιστήμη». Πότε απαντάται για πρώτη φορά και από ποιόν; Πώς μεταλαμπαδεύεται ο όρος και από ποιους στοχαστές; Ποια